
AMATU UN PROFESIJU SEMANTIKAS PERSONVĀRDI

Turpinot iztīrīt latviešu uzvārdu sākotnējās semantikas tēmu, jāpievērš uzmanība arī amatu un profesiju motivētiem uzvārdiem Latvijā, iespēju robežās tos salīdzinot ar kaimiņvalodu analogas semantikas personvārdiem. Šī ir samērā plaša uzvārdu grupa: to pārstāv 155 atšķirīgi uzvārdi latviešu antroponīmiskajā sistēmā, t. i., ap 12% visu latviskas cilmes uzvārdu.

Kā atzinis jau Ernests Blese, šādas semantikas uzvārdi ir ļoti seni: *Arst* 1506, *Beckers* 1521, *Blodenex* 1607, *Bruwer* 1532/3, *Czelskalis* 1573 (tās pašas semantikas lībiešu cilmes vārds *Routzeppis* 1536), *Dorsseneke* (= dārznieks) 1512, *Dwelnicke* (= dvieļnieks) 1507, *Jostneke* (= jostnieks) 1518, *Kalleis*, *Karwirs*, *Kletteneck* 1607, *Melder* 1499, *Murnix* 1511, *Mutznick* u. c. [Blese 1929, 134–135]. Tie dažreiz darināti arī no mūsdienās vairs nelietojamiem amatu vārdiem: *Groszenicke* (= grožnieks), *Kanengeters* (ģermānisms ar nozīmi ‘kannu lējējs’), *Struckennick* (= striķnieks ‘virvju vijējs’) 1508, *Wirbenick* (= virbenieks ‘dzelzs vai vara stieņu taisītājs’) [Blese 1929, 134–135]. Dažbrīd mūsdienu skatījumā arī profesijas un to nosaukumi var tikt uztverti ar nelielu ironijas devu. No agrākajiem vēsturiskiem pierakstiem šai sakarā būtu minami šādi uzvārdi: *Asger* (= āžģēris) 1516, *Berneaucklis* (= bērnauklis) 1604, *Peneroux* (= pienarauģis, respektīvi, raudzētājs) 1549, *Pestell* (= pestelis), *Telegannis* (= teleganis) 1539 [Blese 1929, 136]. Neviens no šiem personvārdiem mūsdienu latviešu uzvārdu sistēmā nav lietots.

Interesanta šķiet Veltas Staltmanes atziņa [Staltmane 1981, 93], ka profesijas uzvārdos neatspoguļo to svarīgumu vai izplatību (vietu) sabiedrībā. To apstiprina arī uzvārdu frekvence: *Zemnieks* (7), *Arājs* (38), *Podnieks* (39), *Zvejnieks* (88), *Kalējs* (103), *Mūrnieks* (111), *Muzikants* (112), *Mucenieks* (112).

Uzmanību saista fakts, ka arī Igaunijā starp profesiju nosaukumiem uzvārdos visbiežāk ir sastopams *kalēja* vārds [Must 2000, 98]. Tas pats sakāms arī par *kalēja* profesijas atspoguļojumu daudzu citu tautu uzvārdos: sal. Vācijā uzv. *Schmidt* ir otrs izplatītākais uzvārds (aiz uzv. *Müller* ‘dzirnavnieks’) [Caffarelli 2005, 245], Horvātijā otrs populārākais uzvārds ir *Kovačevićs*, Ungārijā trešais izplatītākais uzvārds –

Kovács [Caffarelli 2005, 241], samērā bieži sastopams ir somu uzv. *Seppä* (2241)* ‘kalējs’ [Suk. 595], arī Nīderlandē un Anglijā analogiskas etimoloģiskās semantikas uzvārds ir viens no visizplatītākajiem. Kā atzīst itāļu uzvārdu pētnieks Enco Kafarelli, arī Itālijas dažādos reģionos vispopulārākais amatu semantikas uzvārds ir *Ferrari* (kā arī *Favaro*, *Fabbri*, *Fabris* [Caffarelli 2005, 235]) ‘kalējs’ (pēc kura otrā vietā seko uzvārdi ar sākotnējo motivāciju ‘bārddzinis’ [Kafarelli 2007, 179]). Te izpaužas likumsakarība, kurai analogiska ir apzināta arī toponīmijā: nosaukumi rodas, pamatojoties uz to, kas atšķiras no kopējā fona, nevis no visizplatītākā un visparastākā. Šajā gadījumā zemnieku bija ļoti daudz, bet kalējs bija kaut kas pamanāms un atzīmēšanas vērts, turklāt patiešām ļoti svarīgs zemnieku un lauksaimnieku vidē.

Spriestot pēc V. Staltmanes sastādītās latviešu uzvārdu atgriezeniskās vārdnīcas datiem, visizplatītākie profesiju nosaukumi starp latviešu uzvārdiem ir *Mucenieks* (112), *Muzikants* (112), *Mūrnieks* (111), *Kalējs* (103).

Visās septiņās salīdzinātajās kaimiņtautu valodās – latviešu, igauņu, somu, lietuviešu, poļu, krievu un vācu – ir uzvārdi, kas darināti no leksēmām ar nozīmi ‘cepurnieks’, ‘kalējs’ (šīs sākotnējās nozīmes uzvārdiem arī visvairāk dažādu variantu), ‘kurpnieks’, ‘dzirnavnieks’, ‘mucinieks’, ‘mūrnieks’, ‘pavārs’, ‘strēlnieks’, ‘zvejnieks’, arī ‘kalps’ un ‘majors’.

Piemēram:

- Latv. *Kalējs* (103), *Apškalējs*, *Dzelzkalējs* (11), *Smilškalējs* (1), *Strīkkalējs* (2)
- Ig. *Sepp* (3799), *Raudsepp* (871)
- Somu *Seppä* (43) 864, *Seppänen* (7513) 596, *Seppälä* (8132) 596, *Rautanen* (1148) 531
- Liet. *Kalvis* I 902, *Kalvaitis* I 901, *Kalvelis* I 901, *Kalvėnas* I 901, *Kalvinis* I 902, *Kalvinskas* I 902, *Kavolis* I 955, *Kavolius*, *Kavoliukas*, *Kavoliūnas* I 955
- Poļu *Kowal* 159, *Kowalczyk* 159, *Kowalewski*, *Kowalicki*, *Kowalski* 159, *Kowalczek*, *Kowalczyk*, *Kowalczykiewicz*, *Kowalczykowski* 159 u. c.
- Kr. *Кузнецов* 99, *Кузничиков* (ja ne < *кузничик* ‘sienāzis’, ?) 151 *Кузнец*, *Ковалёв*, *Ковалевский*, *Коваленко*, *Коваленков*, *Ковалик*, *Коваль*, *Ковальков*, *Ковальчук* G 260
- Vācu *Schmidt*, *Schmid*, *Schmied*, *Schmedt*, *Schmitz*, *Schmidl*, *Schmidtke*, *Schmidtman* 586, *Schmiedler* 587 u. c.

* Iekavās pēc uzvārda tiek minēta tā frekvence jeb biežums. Skaitlis ārpus iekavām norāda attiecīgās valodas uzvārdu avota lpp. (sk. avotu sarakstu raksta beigās).

Visās salīdzināmajās valodās ir arī uzvārdi ar sākotnēju semantiku ‘pavārs’:

- Latv. *Pavārs* (1), *Pavārnieks*
 - Ig. *Kokk* (642), *Kokkar* (27)
 - Somu *Kokki*
 - Liet. *Vireika*, *Vireikis* II 1228
 - Poļu *Kucharz*, *Kuchar*, *Kucharczyk*, *Kucharek*, *Kucharski* 165
 - Kr. *Поваров* 98
 - Vācu *Koch* 383, *Kocher*, *Köcher*, *Kochs*, *Kock*, *Köck*, *Kocks* 384, *Köch(e)* 383
- Visās šajās valodās populāri ir arī uzvārdi ar semantiku ‘kurpnieks’:
- Latv. *Kurpnieks* (11)
 - Ig. *Kingsepp* (164), *Kängsepp* (252), *Kingisepp* (86), *Kingisep*, *Kingsep*
 - Somu *Suutari* (1841) 630, *Suutarinen* (635) 630
 - Liet. *Kurpaitis*, *Kurpauskas*, *Kurpavičius*, *Kurpininkas* I 1136, *Šiaučiūnas*, *Šiaučiulis*, *Šiaučiukas* II 919
 - Poļu *Szewc*, *Szewczyk*, *Szewczuk*, *Szewcowicz*, *Szewców*, *Szewczak*, *Szewczykowski*, *Szewczyński* 261 u. c.
 - Kr. *Сапожников* 94
 - Vācu *Schuster* 603, *Schomaker*, *Schu(h)macher*, *Schomann*, *Schuchmann*, *Schumann* 604
- Uzvārdi ar sākotnējo nozīmi ‘podnieks’ ir labi pazīstami kaimiņvalodās, īpaši daudz dažādu saknes variantu reģistrēts vācu valodā:
- Latv. *Podnieks* (37)
 - Ig. *Pottsepp* (17), *Pottisep*
 - Somu –
 - Liet. *Puodėnas*, *Puodžiukaitis* II 534, *Puodžiūnas*, *Puodžius*, *Puodys* II 534
 - Poļu *Garncarz*, *Garncarzyk* 120
 - Kr. *Гончар* 213, *Гончаренко* 183, *Гончарик* 215, *Гончаров* 26
 - Vācu *Topf*, *Töpfer*, *Töpfner* 667, *Töpfer* 668, *Gro(p)per*, *Grö(p)per* 288, *Grapfer*, *Gräper*, *Grapner* 284, *Auler*, *Aul* 95, *Aulmann* 96, *Eilenbecker*, *Eiler* 213, *Eul(n)er* 227, *Ullner* 676, *Pott* 512, *Pottbacker*, *Pottbäcker*, *Pottbecker*, *Potter* 512, *Pöttger* 512, *Pütjer* 516, *Dipper* 189, *Düppenbecker* 201, *Düpper* 202, *Dopfer*, *Döpf(n)er* 194, *Ha(f)fner*, *Häf(f)ner* 298, *Hefe*, *Hef(f)ner* 311
- Arī jau pieminētais ‘kalps’ ir sastopams starp visu šo valodu uzvārdiem:
- Latv. *Kalpiņš* (8)
 - Ig. *Teener* (8), *Sulane* (6)

- Somu *Palviainen* (?) (937) 441
- Liet. *Tarnauskas, Tarnavičius, Tarnevičius* II 1023
- Poļu *Stuga, Stugocki, Słuszniak, Szūzewski, Sług* 244
- Kr. *Батрак* 212
- Vācu *Knecht, Knechtel, Knapp(e)* 380, *Dienert* 185, *Bub(e)* 157

Gandrīz visās valodās, ar nelieliem izņēmumiem, ir arī amatu nosaukumu ‘aldaris’, ‘arājs’, ‘biteniēks’, ‘bīskaps’, ‘galdniēks’, ‘dārznīēks’, ‘dziedātājs’, ‘gans’, ‘glāznīēks’, ‘karalis’, ‘krodziniēks’, ‘mednīēks’, ‘miesnīēks’, ‘muižnīēks’, ‘ratnīēks’, ‘sedlenīēks’, ‘tiesnesis’ motivēti uzvārdi. Piemēram:

• Latv. *Arājs* (38), *Dziļarājs* (2), *Jaunarājs* (9), *Kalnarājs* (2), *Mežarājs* (1), *Milzarājs* (2), *Muižarājs* (5), *Pļavarājs* (3), *Silarājs* (30), *Smilšarājs*, *Zemarājs* (1), *Zemesarājs* (2)

- Ig. –
- Somu –
- Liet. *Araitis* I 116, *Arys, Arius* I 121
- Poļu *Oracz, Oraczewski, Oraczko, Oraczyk, Oracki* 200
- Kr. *Пахарь*
- Vācu *Pflugger* 504, *Plüger* 504, *Pflugmacher* 504, *Pflügner* 504, *Ackermann* 76

Atbilstošas semantikas (‘arājs’) uzvārdi igauņu **Kündja*, somu **Kyntömies* nav konstatēti.

Vēl daži izplatītu uzvārdu piemēri, kur var saskatīt skaidru amatu un profesiju sākotnēju semantiku:

- Latv. *Ārste* (1), *Dakteris* (3), *Dakterniēks* (2)
- Ig. *Arst* (35)
- Somu –
- Liet. *Daktaras, Daktaraitis, Daktaravičius, Daktaris, Doktoravičius* I 448

• Poļu *Doktor, Doktorczyk, Doktorek, Doktorowicz, Doktorowski* 108, *Doktorski*

- Kr. *Докторов* 262, *Докторенко* G 163
- Vācu *Arzt* 92
- Latv. *Biteniēks* (17), *Bitniēks* (3), *Bišeniēks* (1); *Dravniēks* (39), *Draveniēks* (8)

- Ig. –
- Somu *Mehiläishoitaja* 354, *Mesiäinen* (93) 354
- Liet. *Bitenekas* I 268, *Bitiniēkas* I 268 (< latv.?): *Drevininkas* (?) I 525, *Drevininkaitis, Drevinskas* I 525

- Poļu *Pszczółowski* (?), *Pszczółkiewicz* (?), *Pszczółkowicz* (?) 224
- Kr. *Пчелин* (?) 151, *Пчельников* 117, *Пчёлкин* (?) 151, *Пчело-*

водов G 393, *Пасечник, Пасечников* G 358

- Vācu *Bienemann* 128, *Biener* 128, *Bienert* 128

Interesanti, ka vienīgi igauņu valodā nav sastopams uzvārds ar nozīmi ‘biteniēks’ (**Mesenik*).

- Latv. *Cepurniēks* (7)
- Ig. *Kübarsepp* (273)
- Somu *Hattunen* (390) 102
- Liet. *Kepuraitis* (liet. profesijas nosaukums *kepurininkas* uzvārdos nav reģistrēts)

- Poļu *Czapnik* 103
- Kr. *Шапочкин* 155, *Шапочников* 94, *Шапошников* 94
- Vācu *Hut* 341, *Huth* 341, *Hutmacher* 341, *Huter* 341, *Hutter* 341.
- Latv. *Dziedātājs* (7)

- Ig. –
- Somu *Laulaja* (146) 296, *Laulajainen* (321) 296
- Liet. *Dainius* I 446, *Dainys* I 446, *Dainaras* I 446, *Dainauskas, Dainavičius, Dainelis* I 446, *Dainiūnas* I 446

• Poļu *Śpiewak, Śpiewakowski*

• Kr. *Песнопевцев* 174, *Песенников* 95, *Песельник, Песельников*

G 364

- Vācu *Sänger* 565

Vienīgi igauņu valodā nav reģistrēts uzvārds ar nozīmi ‘dziedātājs’ – **Laulja*.

Ja pie amatiem var minēt arī leksēmu *karalis*, šādas semantikas uzvārdi ir zināmi visās salīdzināmajās valodās, taču tas nenozīmē, ka tie visi būtu karaļu pēcnācēji. Taču te būtu jāpiemin E. Kafarelli atzinums sakarā ar bieži sastopamajiem uzvārdiem, kas atbilst goda nosaukumiem, tituliem un augstiem amatiem – šādu uzvārdu pamatā ir iesaukas, kas dotas cilvēkiem, kuri izturējušies tā, it kā paši būtu karaļi vai pāvesti [Kafarelli 2007, 185].

- Latv. *Karalis* (1), *Кēniņš* (32)
- Ig. *Kuningas* (369)
- Somu *Kuningas* (184) 263, *Kuninkainen* (16) 822
- Liet. *Karalius, Karalis, Karalaitis, Karalevičius, Karaliūnas, Karaliukas* I 919

- Poļu *Król* 162, *Królak* 162, *Krul* 163
- Kr. *Короленко, Королёв, Королёнок, Король, Королько, Корольков, Королук* G 253

- Vācu *Koning, König, Königer, Königs* 387

Gandrīz visās salīdzināmajās valodās ir arī uzvārdi ar nozīmi ‘bīskaps’:

- Latv. *Bīskaps* (11)
- Ig. *Piiskop* (61)
- Somu *Piispa* (649) 470, *Piispanen* (1508) 470
- Liet. *Biskupas* (no slāvu valodām) I 226, *Viskupaitis* II 1233,

Vyskupaitis II 1233

- Poļu *Biskup* 84, *Biskupek*, *Biskupiak* 84, *Biskupski*
- Kr. –
- Vācu *Bischof(f)*, *Bischofs*, *Biskop*, *Biskup* 132

Kā redzams, tikai krievu valodā potenciāls uzvārds **Епископ(оѿ)*

nav konstatēts.

Somu valodā neizdevās atrast muižnieka apzīmējumu (**Aatelinen*, **Aatelismies*) uzvārdos, bet citās valodās analogisks antroponīms nav tik rets:

- Latv. *Muižnieks* (47), *Muižulis* (5), *Kukuļmuižnieks* (2)
- Ig. *Mōisnik* (13)
- Somu –
- Liet. *Dvarionas*, *Dvarionavičius* I 548, *Muiženinkas* II 278, *Muižis* II 279 (no latv. val.?)

- Poļu *Dworzak*, *Dworzański*, *Dworek*, *Dwornik* 111
- Kr. *Дворянинов* 147, *Дворянов* 147, *Дворкин* 259, *Помещиков* 95

• Vācu *Edel(e)*, *Edeling*, *Edelmann* 207, *Edler* 208, *Edlich* 208, *Landgraf* (?) 410

Dažās valodās arī *studenta* vārds varētu būt bijis uzvārdu motivētājs:

- Latv. *Students* (5)
- Ig. –
- Somu –
- Liet. –
- Poļu *Student*, *Studentkowski*, *Studentowicz* 254
- Kr. *Студентов* 102
- Vācu –

Tikai latviešu, igauņu un vācu valodā kā uzvārds pazīstams saliktenis ‘dzelzkalējs’, respektīvi, tā analogi: *Dzelzkalējs* (11), ig. *Raudsepp* (871), vācu *Eisenschmidt*. Tikai latviešu, krievu un vācu valodā izdevās atrast uzvārdu ar nozīmi ‘amatnieks’ (ig. **Käsitöölina*, liet. **Amatininkas* nav): latv. *Amatnieks* (14), kr. *Ремесленников*, vācu *Handwerker*; tāpat arī ‘ecētājs’ ir zināms latviešiem un vāciešiem: latv. *Ecētājs* (8), vācu *Eger* 208, *Egerer*, *Egermann*, *Egger* 208, *Eggers* 209. Arī uzvārdu motivētājvārds ar nozīmi ‘jātnieks’ ir bijis vien latviešu un vācu valodā: *Jātnieks* (26), vācu *Reiter*, *Reiterer*, *Reither*, *Reitter* 536.

Tikai latviešu un lietuviešu valodā reģistrēti uzvārdi ar pirmatnējo nozīmi ‘dzirkalis’: latv. *Dzirkalis* (14), liet. *Girniauskas*, *Girnavičius*, *Girnevičius*, *Girnikaitis*, *Girnikas* I 676; tāpat ar nozīmi ‘mērnieks’: latv. *Mērnieks* (4), liet. *Miernykas* (?), *Mierninkas* II 223.

Tikai latviešu un krievu valodā ir tādi uzvārdi kā *Pastnieks* (2) un *Почтарѣв* 97.

Vienīgi latviešu valodā ir tādi salikteni kā *Darbvaris*, *Griķumalējs*, *Mālmeisters*, *Jaunarājs*, *Milzarājs*, *Silarājs*, *Smilšarājs*, *Apškalējs*, *Smilškalējs*, *Strīķkalējs*, *Vārtukapteinis*, *Vilkārsis* u. c. (daļa to noteikti ir radušies no oikonīmiem, respektīvi, no mājvārdiem).

Vairāki profesiju nosaukumi ir ļoti reti sastopami starp latviešu uzvārdiem, respektīvi, to frekvence ir zema: *Ārste* (1), *Auskalis* ‘zeltkalis’ (1), *Bruģētājs* (1), *Bundzinieks* (1), *Burmisters* (1), *Daktenieks* (2), *Cars* (1), *Kannenieks* (3), *Kažoknieks* (2), *Pastalnieks* (2), *Pavārs* (1), *Pļāvējs* (1), *Prāmnieks* (2), *Sējāns* (1), *Slakteris* (2), *Smilškalējs* (1), *Spilvenieks* (2), *Starpnieks* (1), *Strīpnieks* (1), *Šņornieks* (1), *Uzraugs* (1), *Varkalis* (1), *Zemarājs* (1), *Zvaniķis* (1). [Staltmane 1981]

Vēlreiz kontrastam atgriežoties pie šīs semantikas latviešu uzvārdiem ar visaugstāko frekvenci, paveras šāda aina: *Mucenieks* (112), *Muzikants* (112), *Mūrnieks* (111), *Kalējs* (103), *Zvejnieks* (88), *Muižnieks* (47), *Strēlnieks* (43), *Arājs* (38), *Melderis* (38), *Podnieks* (37), *Ratnieks* (35), *Burtnieks* (32), *Ķēniņš* (32), *Jātnieks* (26), *Jēgers* (26), *Meisters* (21) (protams, šie skaitļi ir nosacīti, tos min V. Staltmane atgriezeniskajā latviešu uzvārdu vārdnīcā [Staltmane 1981, 114–226], balstīdamās uz savu savākto antroponīmisko materiālu).

Ir vairāku amatu un profesiju nosaukumi, kas starp latviešu valodas uzvārdiem nav reģistrēti, bet citu valodu antroponīmiskajās sistēmās sastopami (respektīvi, tie liecina par potenciālām, bet nerealizētām iespējām latviešu valodā), piemēram:

- somu *Herronen* ‘kunga kalps’ Suk. 115 (sal. latv. *Kalpiņš*), *Ankuri* ‘kalpazēns’, *Huusari* ‘ārstnieks, dziednieks’ (sal. latv. *Dakteris*), *Kesti* ‘ārzemnieks, vācu tirgonis’, *Kiiveri* ‘saimniecības vadītājs, pieskaītājs’ Suk. 221 (sal. latv. *Uzraugs*, *Vagars*), *Sorvari* ‘virpotājs’ sal. *Dreimanis*. Suk. 617;

- starp igauņu uzvārdiem sastopami ļoti daudzu un dažādu profesiju motivēti: *Kardsepp* ‘skārdnieks’, *Katalsepp* ‘katlu meistars’, *Kivisepp* ‘akmeņkalis’, *Töldsepp* ‘kariešu meistars’, *Luksepp* = *Leesment* ‘atslēgkalējs’, *Pangsepp* ‘spaiņu meistars’, *Plekksepp* ‘skārdnieks’, *Tahasepp* ‘naudas kalējs’, *Voksepp* ‘vērējamo ratiņu meistars’, *Opman* ‘muižas pārvaldnieks’;

- vācu valodā amatu nosaukumu motivētu uzvārdu ir ļoti daudz

(tostarp arī tādi, kuru motivācijai izmantoti vairāki latviešu uzvārdos nefiksēti amatu nosaukumi): *Köhler* ‘oglinieks’, *Körber* ‘grozu pinējs’, *Splettstösser* ‘skalū plēsējs’, *Stricker* ‘striķu vijējs’, *Täscher* ‘somdāris’, *Riemenschneider* ‘siksnu griezējs’, *Wollman* ‘vilnas apstrādātājs’ (sal. latv. *Vilkārsis*), *Wächter* ‘sargs’ (sal. latv. *Uzraugs*);

• starp krievu uzvārdiem sastopami vairāki senu un izzudušu profesiju nosaukumu motivēti: *Коновалов* ‘lopārsts’, *Солеваров* ‘sāls vārītājs’, *Муковоз* ‘miltu vedējs’, *Водовоз* ‘ūdens vedējs’, *Быкадоров* ‘vēršu dīrātājs’, *Водонос* ‘ūdens nesējs’, *Звездочёт* ‘astrologs’, *Кожмякин* ‘ādinieks’, *Воскобойников* ‘sveču meistars’, *Перочинцев* ‘spalvu meistars’, *Протопопов* ‘protopops’ (augsta ranga garīdznieks), *Дяконов* ‘diakons’, *Распопов* ‘bijušais garīdznieks’, *Суфлёров* ‘suffliers’, *Бронников* ‘ieroču meistars’, *Сокольников* ‘vanagu mednieks’, *Сумников* ‘somu meistars’, *Собашиников* ‘suņu kopējs’, *Иконников* ‘ikonu gleznotājs’, *Санников* ‘ragavu meistars’, *Крупенников* ‘putraimū pārdevējs’, *Гвоздарёв* ‘naglinieks’, *Лошкарёв* ‘koka karošu meistars’ u. c. [Унбергун 1989, 93–103]. Daudzus šādus piemērus krievu valodā min arī I. Ganžina: *Бердников* ‘meistars, kas gatavo stellēm detaļas’, *Воротников* ‘pilsētas vārtu vai nocietinājuma vārtu sargs’, *Подключников* < *ключников* ‘pārtikas krājumu un pagraba pārraugis’, *Толмачев* < *толмач* ‘tulks’ [Ганжина 2001, 5].

Vismaz īsi būtu jāpieskaras arī latviešu priekšvārdiem, kas radušies no amatu un profesiju vārdiem. Jāatzīst, ka profesiju nosaukumi starp latviešu priekšvārdiem sastopami reti (materiāli vākti, balstoties uz K. Siliņa “Latviešu personvārdu vārdnīcu” un Latvijas Republikas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem).

Lielākoties tie ir seni vai arī samērā neskaidras izcelsmes un neskaidras nozīmes vārdi. Vairākos gadījumos ir šaubas, vai tie vispār ir priekšvārdi (tie ir 16. gadsimtā pierakstīti personvārdi):

- ? *Kalvens* (Calven), sal. *Kalvis* ?, pirmo un vienīgo reizi reģistrēts Kurzemē (Ārlavā) 1582. g. [KS 189];
- *Kalvers*: latv. *kalvis* ?, pirmo un vienīgo reizi reģistrēts Vidzemē 1590. g. [KS 189];
- ? *Semneks* (Adammy Semnex, Rim Semnex), sal. latv. *zemnieks*, vārds pirmoreiz reģistrēts Zemgalē (Viskaļos) 1566. g. [KS 287];
- ? *Semniks* (Aput Semnix, Plan Semnick), sal. latv. *zemnieks*, pirmoreiz reģistrēts Zemgalē (Svirlaukā, Viskaļos) 1566. g. [KS 287];
- ? *Semnings* (Buls Semnings), sal. latv. *zemnieks*, pirmo un vienīgo reizi reģistrēts Zemgalē (Viskaļos) 1566. g. [KS 287];
- *Gans*: latv. *gans* ?; sen. ziemeļu *gan* ‘burvība, brīnums’ ?, pirmo un vienīgo reizi vārds reģistrēts Zemgalē (Mežmuižā) 1566. g. [KS 133].

No amatiem latviešu priekšvārdos vēl ir pieminēts *dziedonis* (reģistrēts tikai vienreiz), *kalvis* un *lidonis* (arī viens reģistrējums – neatkarīgās Latvijas laikā):

• *Dziedonis*: latv. *dziedonis*, vārds kalendārā iekļauts 1879. g., reģistrēts pirmo un vienīgo reizi 20. gs. I ceturksnī Vidzemē [KS 103]. 2008. g. PMLP reģistros ir zināms viens *Jānis Dziedonis*, kam šis ir otrais vārds;

• *Kalv/-is -e v.*: latv. *kalvis*, vārds kalendārā iekļauts 1921. g., pirmo reizi reģistrēts 1939. g. Rīgā, diezgan populārs bijis pēc Otrā pasaules kara Rīgā, Vidzemē un Kurzemē, 20. gs. 70. gadu sākumā nedaudz zaudējis popularitāti, bet jau 1975. g. atkal sastopams diezgan bieži [KS 189];

• *Lidonis*: latv. *lidonis*, vārds pirmo un vienīgo reizi reģistrēts 1937. g. Rīgā [KS 214].

No tiem vienīgi *Kalvis* ir arī mūsdienās izplatīts vārds, kas 1998. g. bija reģistrēts 17 jaundzimušajiem zēniem, 2003. gadā – 11 zēniem (PMLP). 2008. g. kopreģistros fiksēti 622 *Kalvi*. Arī vienas meitenes otrais vārds ir *Kalve* – šāds sieviešu vārds nav konstatēts K. Siliņa vārdnīcā. Arī somu valodā ir vīriešu pv. *Seppo* ‘kalējs’ VK 166, kā arī *Rautio* ar to pašu nozīmi VK 154.

Iespējams, šajā semantiskajā grupā ir iekļaujams arī *Vaidelotis*: *vaidelotis*, sal. senprūšu *waidelotte* ‘prūšu priesteris’, kā priekšvārds kalendārā minēts 1908. g., pirmo reizi fiksēts Rīgā 20. gs. II c. KS 314. 2008. g. Latvijas iedzīvotāju reģistros ir 1 *Vaidelotis* un 1 *Vaidelote*.

Lietuviešu valodā arī ir pazīstami šīs semantikas priekšvārdi *Vaidilas*, *Vaidilē*, *Vaidilutē* liet. KS 314 (pēdējais ir mūsdienās visizplatītākais).

Citās salīdzināmajās valodās pie šīs apakšgrupas vārdiem var minēt ig. personvārdus *Luulik* v. < ig. *luuletaja* ‘dzejnieks’ [Seppo 1994, 86] un *Vootele* v. < vec. ig. *voitleja*, *tapleja* ‘karavīrs’ [Seppo 1994, 129]. Somu valodas reto vārdu sarakstā ir reģistrēts *Jousia* un *Joutsi* ar nozīmi ‘lokašāvējs’ [Nummelin, Teerijoki 2003, 37], *Keiho* v. (8x) ‘ulāns’ [Nummelin, Teerijoki 2003, 42]. Tomēr šīs semantikas priekšvārdus neizdevās konstatēt citās salīdzināmajās valodās.

Saīsinājumi

ig. – igauņu
kr. – krievu
latv. – latviešu
liet. – lietuviešu
sal. – salīdzināt
v. – vīriešu

Avoti

- Vācu uzv.: *Familiennamen*. Bearbeitet von Rosa und Volker Kohleim. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2000.
- Liet. uzv.: *Lietuvių pavardžių žodynas*. I–II. Vilnius, 1985–1989.
- Somu uzv.: Mikkonen P., Paikkala S. *Sukunimet*. Helsinki, 1983, 1992, pēd. izd. 2000.
- Poļu uzv.: K. Rymut. *Nazwiska Polaków*. Wrocław, Warszawa, Kraków, 1991.
- Krievu uzv.: Ганжина И. М. *Словарь современных русских фамилий*. Москва, 2001. (G)
- Никонов В. А. *Словарь русских фамилий*. Москва, 1993.
- Latv. uzv.: Сталтмане В. *Латышская антропонимия. Фамилии*. Москва, 1981.
- PMLP – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes publicētie personvārdu saraksti
- Ig. uzv.: <http://ee.www.ee/Nimed/>
- Helsingin seudun puhelinluettelo*. Kotihakemisto. 1. 1998.
- Rīga, Rīgas rajons + Jūrmala 1999–2000. Privātpersonu un uzņēmumu katalogs. Tallinna ja Harjuma telefonikataloog. Kontakt! 1999–2000.*
- Telefonų knyga. Vilnius 1999.*
- Warszawa 2001. Nowa książka telefoniczna. Klienci indywidualni. Telekomunikacja Polska S.A.*

Literatūra

- Blese 1929 – Blese E. *Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas. I. Vecākie personu vārdi un uzvārdi (XIII–XVI gs.)*. Rīga, 1929.
- Caffarelli 2005 – Caffarelli E. Cognomi in Italia e in Europa: ambiti lessicali come fonti onimi. – *Naming the world. From common nouns to proper names*. Proceedings from the International symposium. Zadar, Roma, 2005, 227.–266.
- Kafarelli 2007 – Kafarelli E. Itāļu onomastika: uzvārdu veidošanās un tipoloģija. – *Onomastica Lettica 3*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2007, 171.–227. lpp.
- KS – Siliņš K. *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 1991.
- Must 2000 – Must A. *Eestlaste perekonnalo o allikad*. Tartu, 2000.
- Nummelin, Teerijoki 2003 – Nummelin J., Teerijoki E. *800 harvinaista etunimeä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo, 2003, 128 lpp.
- Seppo 1994 – Seppo R. *Eesti nimeraamat*. Tallinn, 1994.
- Suk. – Mikkonen P., Paikkala S. *Sukunimet*. Helsinki, 2000.
- Staltmane 1981 – Сталтмане В. *Латышская антропонимия. Фамилии*. Москва, 1981.
- Ганжина 2001 – Ганжина И. М. *Словарь современных русских фамилий*. Москва, 2001.
- Унбегаун 1989 – Унбегаун Б. О. *Русские фамилии*. Москва, 1989.